

دار الفنون

ادبیات فارسی و عربی و اسلامی

فلسفہ ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیہ ، ادبیات

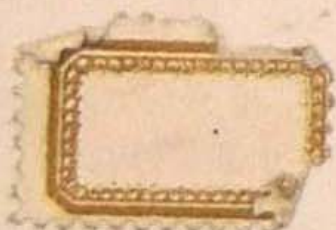
ایک آبدہ بر نشر اول نور

مندرجات :

- شرقی توکیو (تورك) خاقانلغندہ فترت دورہ سی [م . شمس الدین]
 لحد اسکندر [وحید]
 تورك السنہ و تاریخہ دائر بعض یکی آلمان نشریاتی [دوقتور کیزہ]
 ادبیات صوفیہ [حسین دانش]
 تربیہ نك علم کبی تدقیقہ مدخل [اسماعیل حق]

زمرہ فسی

- اجتماعیادہ و علوم اجتماعیہ دہ اصول [أمیل دورقہام] [نجم الدین صادق]
 تاریخہ اصول [غابریل مونو] [کاظم شناسی]

استانبول — مطبعہ عامرہ

۱۳۳۲ — ۱۳۳۴

دارالفنون

ادبیات فاکولته سی مجموعہ سی

صافی : ۳

تموز ۱۳۳۲

سنہ : ۱

شرقی توکیو (تورک) خاقانلغندہ فرت دورہ سی

م ۶۳۰ — م ۶۸۱

میلادک یدنجی عصری اورتہ لرینہ دوغری تورک عالمی ؛ باشند باشہ ؛ فجیع وقانلی ماجرالرہ مشہر اولمشدی . اورتہ آسیانک تورکلرلہ مسکون اولان مناطقنک کافہ سندنہ برسیلابہ خون آقیور ، خلق ٹولدی ریجی برسفالت آلتندہ قیورانیوردی :
غربدہ تورک خانلغنی اشغال ایدن (توم-شہ-ہو Tum-che-Hou) خانک براختلال نتیجہ سندنہ اعدام ایدلمسی یوزندن تورکستان دہ اَلم اغتشاشلر ظہور ایتمشدی . غرب خانلغنی یاقالامق حرصنی بسلہ یں پرنسلر ، مملکتی بر مذبحہ یہ چویرمش ، تورکلری بر برلرینہ قیدیرمغہ باشلامشلردی .

شرقدہ ، (کیہ-لی) خانہ تابع اولان اولککدہ اولدینگی کبی ، غربدہ (سہ-شہ-ہو Se-che-Ho) خانک اداره سندنہ کی خطہ لردہ دہ آجیقلی برسفالت باش کوسترمش ، خلق درین بریأسہ دوشمشدی . بو حالدن بزارقالان اہالی ، ہر طرفدن چینہ مراجعت ایدیور ، (تانغ) ایمپراطوری (تای - تسونغ) ک حمایتہ سنہ جان آتیورلردی :

اویغور حکمداری (وہن - تای Wen-tai) عرض عبودیت ایچون چینہ قوشیور ، غرب خانلغنہ تابع دیگر کوچوک حکمدارلردہ عینی حرکتی اجرایہ حاضر لانیورلردی . (آق صو) شہری اہالیسی (تانغ) ایمپراطورینہ ویرکی کوندہ ریور ، غربی توکیو خانلغندن آریلہرق چین حکمدارینہ عرض تابعیت ایدیورلردی .

غرب خانلرینک سوء اداره لری یوزندن خوشنودسزلق مملکتک هر طرفه سرایت ایتمشدی . ماوراءالنهر طرفلرنده بيله چینه قارشى بر میل اویانمش ، سمرقند اهالیسی تابعيته قبوللری ایچون ایمپراطوره ایلچیلر کوندرمشلردی . او وقته قدر غرب خانلغنه تابع اولان (ختن) بکی (او او - می Ouo-mi) بيله ایمپراطوره تابعیت هدیه لری تقدیم ایتمش ، (هاراشار) بکی (تو - کی - چی Tou-ki-tchi) ده بونک اثرینی تعقیب دن آیریلماشدی .

خلاصه ، خانلرک اداره سزلکی ، پرنسلرک احتراصلری یوزندن غرب خاقانلغی چینک منفعتنه اوله رفق متصل پارچه لانیور ، تورک ملتی اجنبی بویوندریغی آلتنه سوروکله نیوردی . شمالده ایسه اسکى (هیونخ - نو) لر بقایاسندن اولان (سیه - ین - تو) لرله (تیه - له) لر ، اختلال چیقارمشلر ، (ئی - نان y-nan) آدلی رئیس لرینی خان اعلان ایلشلردی . اوله غرب تورکلری خاقانی (توم - شه - هو Tum-che-Hou) یه قارشى عصیان ایدن بوقوم ، شرق تورکلری خاقانی (کیه - لی) یه عرض تابعیت ایتمش ، اوکا کووه نه رک غرب تورکلریله قانلی محاربه لره کیریشمشلردی . (سیه - ین - تو) لر ، بالا آخره (کیه لی) خانه قارشى ده بر اختلال چیقاره رق شرق خاقانلغی انقراضه سوروکله دکن ضوکره ، کندی لری ده چین حاکمیتی آلتنه کیرمشلردی .

شرق وجنوب جهتلرنده ، یعنی بوراده موضوعمیزی تشکیل ایدن شرقی توکیو خانلغی دائره سنده ایسه ، کیه لی خانک اسارتیله نتیجه لهنن فجیع محاربه لری متعاقب ، آجیقلی بر صحنه سفالت باشلامشدی :

کیه لی خان ، الیم برسر گذشت اسارت کچیردکن صوکره ، چین ده وفات ایتمش ، عائله خاقانی یه منسوب پرنسلردن کیمیی قانلی معرکه لرده ئولمش ، کیمیی معروض قالدقلری ذلته طیانهمیه رق حیاته خاتمه ویرمش ، کیمیی ده اسارت بویوندریغی آلتنده ایکله مکده بولنمشدی .

تاتارستان ده ؛ سقوط ایدن خانلغی احیا ایده بيله جک ؛ عائله خاقانی دن کیمسه قالمه مشدی . چینلیر ایسه شرق خاقانلغنک زوالنی کندی لری ایچون برنشانه سعادت تلقی ایدیور ، احیاسنی خاطر لرندن بيله کچیرمیورلردی . ایمپراطور (تای - تسونخ) ، بلکه خاقانلغک احیاسنه تشبث ایدر قورقوسيله ، پرنسلکی زماندنبری کنديسنک صمیمی بر دوستی اولان (تولى) یه خاتلق عنواتی توجیه دن چکنمش ، (باشبوغ) معناسنه اولان (تو - تو Tou-to) عنواتی ویرمکه اکتفا ایلشدی . تورکلرک پریشان بر صورتده اوتیه بری یه طاغیدله لری ده هپ

بومقصده مبتنی ایدی . چینلیلر، پک کوزل تقدیر ایدیورلردی که عزیمکار وجسور بر برنسک ظهوری، تورکلرک تکرار صحنه ظفره چیقمه لری ایچون کافی ایدی اووقته قدر قازانیلان بوتون موفقیتلری اساسندن صارصه جق اولان بواحتمال (سی - غان - فو) سراینی پک زیاده تدهیش ایدیوردی .

اساساً تورک تاریخنده بونک برچوق امشالی خاطرلانیوردی : (کی - مین) خان دورنده پریشان واسیرایدیلن تورکلر، (شی - پی) کبی برقهرمانک قیادتیه وحدت لرینی تأمین ایتمش، اسارت زنجیرلری قیرمش، برمدت اول کندی لرینه تحکم ایدن چینلیلری کتیبه ظفرلری قارشوسنده تیتره تمشلردی . عینی حالک تکرری پک محتملدی .

(کیه لی) خانک تبعه سندن برقسیمی (سیه - ین - تو) لرک، برطاقی (غرب تورکلری) نک نزدینه چکلمش، برقسیمی محاربه لرده تلف اولمش، برطاقی سفالت وطاعوندن کیتمش اولسنه رغماً، چین ایمپراطورلغی داخلنده ینه یوز بیکن دن زیاده تورک قالمشدی . بونلر حقنده نه معامله یاپیله جفی چین ایچون اک مهم بر مسئله داخلیه شکلنی آلمشدی . (کی - مین) خانک وفاتی متعاقب ظهورایدن وقوعاتی نظراعتباره آلان (نینغ - چه ئو Ning-tcheou) قوماندانی، چین ده بولسان تورکلر حقنده برقرار ویرلمسک شورایه حواله سنی مصرأ ایمپراطوردن رجایه باشلامشدی . نهایت، مسئله نک مذاکره سی هیئت حواله اولندی .

هیئت مشاوره ارکانی تورکلرک ایمپراطورلغه انقیادینی، خاقانلغک انقراضندن متولد بر ضرورت کبی تلقی ایتدیکندن؛ مناسب بر فرصت ظهورنده بونلرک تکرار چینک باشنه بر بلا کسپله جک لرندن قورقیور، وضعیتدن بالاستفاده تورکلری چینلشدیرمک مطالعه سنده بولینیوردی . بوغایه بی تأمین ایچون ده؛ اک مناسب تدیر اوله رق؛ تورکلره ملیتلری او نو تدیر مق، اونلرک سجیه وعادت لرینی ده کیشدیرمک خصوصی کوستریلیوردی .

شورا ارکانی، اوزون مناقشه لردن صوکره، ایمپراطور (تای - تسونغ) ه تقدیم ایتدکلری مضبطه ده، بومقصدی احضارایدن جک یوللر کوستردی . تورکلرک (ین - چه ئو) و (یه ئو - چه ئو) ایا ت لرینک خالی محملارنده یرلشدیریله رک زراعت وقوماش طوقویجیلغی ايله اشتغاله اجبار ایدملری توصیه سنده بولندی [۱] . بواثناده (سی - غان - فو) ده،

[۱] ایمپراطوره عرض ایدیلن مضبطه عیناً شویله ایدی : [تورکلر برچوق زمانلر جنوب ایمپراطورانی اولکهنی استیلا و تخریب ایلدیلر نو کون (سما) اونلرک انقراضنی ایستدی . شمدی کلوب چینه عرض انقیاد ایدیشلری عدالت پرستلک کبی بر سائقله اولمامشدر . ایمپراطوره عرض تابعیت ایدن ویا

تورکلرک مقدراتی حقندہ مخالف ایکی جریان واردی . بویکی فکره طرفدار اولانلرده طبیعی چینک منفعتی کوزه تیورلردی . فقط فرقہ نیک بری تورکلری چینده براقهرق چینلشدیرمک ، دیکری ایسه ، تکرارتاتارستانه کوندرمک مطالعه سنی ترویج ایدیوردی . تورکلر حقندہ عدالتکارانه بر سیاست تعقیبنه طرفدار اولان برنجی فرقہ نیک ممثلی (وەن-ین-پو Wēn-yen-po)^[۱] ، هان Han سلاله سی ایمپراطرلرندن (قوانغ-وو-تی Kougang-Wou-ti) نیک اثرینه توفیق حرکت ایدلمسنی مناسب کوریور ویدیوردی که : (قوانغ-وو-تی) و قیلله هیونخ - نولرک قوتلرینی طاغیتیه رق کافه سنی (وو-یوئن Wou-youen) حدودلرینه یرلشدیرمش ، چین ایچون اولنلردن طبیعی براستحکام وجوده کتیرمش ، سجه و توره رینی ده کیشدیرمکه قالمامش ، حقلرنده عاطفتکارانه حرکت ایتمشدی . هان ایمپراطوری بوصورتله حرکت سایه سنده غیرمسکون بر منطقه بی اعمارایتدیرمش اولدینی کبی ، هیونخ - نولرک صداقتندن شبهه ایتدیکنی ده کوسترمشدی . شاید شمدی تورکلر ، (ین-چه ئو) و (یه ئو - چه ئو) ایالتلرینه یرلشدیریله جک اولورسه طبیعتلرینه مخالف حرکت ایدلمش اوله جقدر . حالبوکه اجنبی قوملره کوستریله جک حسن شفقت وعاطفت بودکلدر .

بو فکره معارض اولان طرف ایسه ، تورکلره امنیت کوسترمکی موافق کورمیور ، چینده براقیلمه لرینی ایمپراطورلق ایچون بویوک برتهلهکه عد ایدیور ، حقلرنده بی امان طاورانیوردی . بوفرقه نیک حسیاتنه ترجمان اولان (وەیی-چینگ Weï-tching)^[۲] ، عاطفت توصیه ایدن (وەن-ین-پو) نیک مطالعه سنه قارشى ایمپراطوره شو صورتله تلقیناتده بولینیوردی : [تورکلر ، هر زمان جنوب ایمپراطورلغنیک مدھش بردشمنی اولمشلردر . بوکون بر

اسیر دوشهرک چینه نقل ایدلمش اولان تورکلرک سربست براقیلمه یهرق (ین-چه ئو Yen-tcheou) و (یو-چه ئو Yu-tcheou) ایالتلرینک غیرمسکون مناطقنده اسکان ایدلملرینی ذات حشمتپناھیلرندن نیازایلرز . تورکلر بوراده قوماش طوقویجیلق و زراعت ایله اشتغال ایتدیریله جک اولورلرسه ، آرزمان صوکره برملیون خلقک محاربلك تمایلاتی اونوته رق ساکن برقوم حالنه کلش اولدقلری کوریله جکدر بو صورتله جنوب ایمپراطورلغنیک (چینک) تبعه سی کوندن کونه آرته جق و بویوک چولک شمالی چوق کچمه دن به شالمش اوله جقدر .] — (ایستانیسلاس ژولیهن . ص : ۱۳۶)

[۱] وەن-ین-پو ، (چونغ-شو-لینگ Tchong-chou-ling) یعنی اور داخلیه کاتب ومدیری عنوانی حائر بولینیوردی .

[۲] وەیی-چینگ ، (بی-شو-کیه Pi-chou-kien) یعنی خزینہ اوراق محافظی عنوانی طاشبور دی .

مجبوریت سائقه سیله درکه ایمپراطورلغه عرض انقیاد ایدیورلر. اکر تورکلرک کوکنی همان قازیمیه جق ایسه کز، هیچ اولمزسه اونلری نهر اصفرك شماله طرد ایدیکز. چونکه جنسمزدن اولیان بوقومك قوشلر و حیوانلر قدر وحشیانه اعتیادلری وارددر: کندیلرینی ضعیف کوریرلرسه همان عرض انقیاد ایدرلر. قوتلندکلری زمانده اعلان عصیانده تأخر ایتمزلر. اونلرک (سما) دن آلدقلى سجیه بویله در. (تسین thsin) و (هان Han) سلاله لرینک، جسور عسکرلر، بی پروا جنراللرله نهر اصفرك جنوب طرفلرینی ضبط ایده رک اورالرده برطاقم ایالتلر تشکیل ایتملرینه سبب، هیونخ - نولرک چین ایمپراطورلغیه هم حدود اولملرینه ممانعت مقصدندن باشقه برشی اولمادیغنده شبهه یوقدر. بومثال میدانده ایکن ذات حشمتپناهیلرینک تورکلری نهر اصفرك جنوبنده اسکانه موافقت ایتمه‌سی نصل اولور؟ بوکون ایمپراطورلغه عرض اطاعت ایدن تورکلرک عددی یوز بیکی متجاوزدر. تکثرلرینه مساعره ایده جک اولورسه کز، برقاج سنه ظرفده عددلری فوق‌العاده تزايد ایده جکدر. متبادیاً تکثروانکشافه مستعداولان برملتى ایمپراطورلق جوارنده بولندیرمق، وخامتی تیین ایدن بر مرضی، مملکتک قلب وباغیر صاقلرنده صاقلامقدن باشقه برشی اولمز. [مملکتک منافعی هرتورلو حسیات نجیه فوقده طوتان وطن پرور فقط جلاد روحلی (وهی - چینغ)، تورکلرک احساسی غایه ایدینمشدی. ایستیوردی که چینده بولنان تورکلر، یابرآنده قیلجندن کچیریلسون، یاخود نهر اصفرك شماله طرد ایدیلرک آجلق وسفالتله اولومه محکوم ایدلسون!.. فقط، دها زیاده انسانی بر سیاست تعقیبنه طرفدار اولان (وهن - ین - پو)، (وهی - چینغ) ک توصیه ایتدیکی بی‌امان پولتیقه‌یی چور و تمکه غیرت ایدیور، ایمپراطوری کندی فکرینه اماله ایچون دیدینیوردی. بودفعه حکمدارک علو جنابندن، حسنخوتندن استفاده ایتک ایسته‌یه رک دیدی که: [ایمپراطور، بوتون اجنبی ملتله قارشى، بالجمله موجوداتی حمایه ایدن، بسله‌ین، بویوتن (سما) و (ارض) ه بکزر [۲] کوریورزکه بوکون تورکلر، کاملاً منهزم اولمش، از یلشلرددر. قالانلرایسه معظم ایمپراطوره عرض انقیاد ایدیور، مرحمتی دیله نیورلر. اکر بونلر حقنده لطفکارانه حرکت ایتمز، کندیلرینی سزدن اوزاقلاشدیریرسه کز، بوتون انسانلری علی‌السویه حمایه ایدن ارض وسمانک اثرینی تعقیب ایتمش اولمز سکز. اساساً اجنبی قوملرک کین و نفرتلرینه ده بویولده سد چکیلر. ذات حشمتپناهیلری تورکلری نهر اصفرك جنوبنده اسکان ایده جک

اولورسه ؛ ظن ایدیورم که ، بوضورتله اولولره حیات بخش ایده جک ، محووه لاکه محروم بر قسم انسانلری قورتارمش اوله جقدر . تورکلرک ، حقلرنده کوس-تریله جک بوعاطفتک خاطره منتداریسنی ابدیاً محافظه ایده جکلرنده شبهه اولدیغی کبی بالآخره اختلال چیقار-ملرینه ده سبب یوقدر .]

وهن - ین - پونک معروضاتی ، ایمپراطور اوزرنده برتأثیر براقمله برابر ، (وهی - چینغ) ی اسکاته کافی کلمه مشدی . بو آدم ، تورکلره قارشى احما پواتیقه سنک تطبیقنده اصرار کوستریور ، معارضنک انسانی مطالعه لرینی جرح ایچون شوضورتله تاریخدن مثاللر ایراد ایدیوردی :

[وقیله (وهی Wei) سلاله سی زماننده چین شهرلرندن بعضیلرینک جوارینه بر چوق تورک قبیله لری یرلشدیرلمشدی . (تسین tsin) لر ، (او Ou) ، (قوئو - خین Kouo-Khin) و (کیانغ - تونغ Kiang-tong) مملکتلرنده صلح واسایشی تأمین ایتدکلری زمان ، ایمپراطور (وو - تی Wou-ti) یی تورکلری بومحاملردن چیقارمغه تشویق ایلدیلر . فقط ، تکلیفلری اووقت اصغا وتطبیق ایدلمدی . حالبوکه ، (لیه ئو - چی Lieou-tchi) طرفدن ایقاع ایدیلن اغتشاش ائناسنده (تسین) لرک ، بویله برتکلیفده بولمقده نه قدر حقلی اولدقلری پک چابوق آکلاشیلدی . چونکه مملکتده براقیلمش اولان بوتورکلر درحال چینی آلت اوست ایتمکه باشلادیلر .

ذات حشمتپناهیلری ، حقیقتاً تورکلری نهراصفرك جنوبنده اسکان ایتمک آرزوسنده بولینیورسه ، بویله برآرزو (فلاکت احداثی ایچون قاپلان بویوتمک) دن باشقه برتعبیر ایله توصیف ایديله مزظننده یم .]

چین وقایع نامه لری ، (وهن - ین - پو) ایله (وهی - چینغ) ک ایمپراطور حضورنده جریان ایدن حرارتلی مناقشه لرینی بوتون تفصیلاتیه قید ایلشلردر . بوتفصیلاتدن آکلا - شیلدیغنه نظراً ، وهن - ین - پو ، صوک دفعه اوله رق سوز آلدیغی زمان : [مقدس انسانلر (ایمپراطورلر) هر کسه بر نظرله باقمق کبی یوکسک بر پرسپ بعقب ایدرلر . بونک ایچوندرکه ایمپراطوریمز بزمه هم جنس اولمیان انسانلری ده بسلیور ، عاطفتی هر قومه تشمیل ایدیور . بوکون ایمپراطورلغک حمایه سنه التجا ایدن تورکلر ، منقرض اولان بر ملتک قیرینتیلریدر . ضرورت وسفالتک صوک درکه سنه دوشدکلرینی کوره رک تحت تابعیتمز آتیلشلردر . کندیلرینه معاونت کوستیر ، حمایه مز آلتنه آله رق اونلری چین داخلندم

اسكان ايدرسەك مذهبى، قانونى، اوكرنىر، اراضىمىزى اعمارايدىرلر. بوندن باشقە، آرەلرندىن ممتازومناسىلرىنى كىندىلرىنە رۇئىس اتخاب وبونلرى ايمپراطورك خاصە اردوسنە ادخال ايدرز. بوصورتلە ايمپراطورلغە مربوطىتلىرى دە تامين ايدلمش، حرىكتلىرى دائىما ترصد آلتندە بولدىرلمش اولور. توركلەر قارشى بر مرحت سميحانە كوسترىمكەدە نەفالىق واردر؟ هان سلالەسى ايمپراطورلرندىن (قوانغ - وو - تى Kouang-Wou-ti) جنوب هيونغ - نولرىنى (وو - يۇن Wou-yuen) ە يرلىشىدىردىكى زمان، بونلرك (شن - يو chen-yu) لرى [۱] نە عصيان ايتمش، نەدە بر قارغىشەلغە ميدان ويرمشدى. [۲] يولندە بر نطق ايراد ايتمش، ايمپراطور دە داخل اولدىغى حالە ارکان دولتك اكثريتنى كندى فكرينە تمایل ايتدىرمكە موفق اولمشدر.

بر آزالق، رجال دولتىن دىكر اوچ كشى [۲]، اورتەيە باشقە بر فكر آتمىلرسەدە، اكثريتى قازانە مامىلر در. بونلر، توركلرك نهر اصفرك شماندە اسكان ايدلملىرىنى، فقط، اتحادلرىنە مانع اولق ايچون اوفاق اوفاق قىملرە بولنەرك هر قىسمە آيرى بر رۇئىس تعين اولمىسنى ايلرى سورمىلردى. بو تدبير تطبيق ايدلىكى تقدىردە، كوچوك كوچوك خانلقلرە بولنەك اولان توركلر مەمادىا بر برلرلە چارپىشە جقلىرىن؛ اتحاد ايدەرك؛ چين ايچون بر تەلكە تشكيل ايتلىرى احتمالى قالمىە جقدى. فقط، بو مطالعەدە مظهر تصويب اولمدى.

ايمپراطور، وەن - ين - پونك رانى شايان قبول كورمش اولدىغىدن اونك توصيەسى وجهلە حرىكت اولمىسنى امر ايلدى. بونك اوزرىنە چينك شماندە (يەئو - چەئو Yeou - Tcheou) دن اعتباراً دورت سىنجاك [۳] تاسيس اولنەرق توركلر بورالرە يرلىشىرلدى هر سىنجاغە آيرى بر (تو - تو Tou-to) يعنى (باشبوغ) تعين اولندى [۴]. چينلىلر، بو تدبير ايلە توركلرى ابدىا كندىلرىنە ربط ايتمش اولە جقلىرىنى، چين دە

[۱] موسيو (دەغىنى) نك (تان-زو Tan-jou) شكىندە قىد ايتدىكى (شن-يو chen-yu)

لفظى، اسكى هيونغ نولرك يعنى (قون) دىنلن توركلرك خانلرىنە ويرىلن عنواندر.

[۲] چين وقە نويسلىرى بونلردن برىنك (ين-سە-كو Yen-Sse-Kou)، ايكنجيسنك (تو-تسو-خە Tou-thsou-Khe) و اوچنجيسنك دە (لى-پە-لو Li-pe-lo) اسملىرىندە اولدقلىرىنى قىد ايدىيورلر.

[۳] تاسيس ايدىلن بوسىنجاقلرك اسملىرى بروجە آتى ايدى: (۱) شون-چەئو Chun-tcheou

(۲) يەئو-چەئو Yeou-tcheou (۳) هوا-چەئو Hoa-tcheou، (۴) چانغ-چەئو Tchang-tcheou

[۴] ايستانيسلا ژولپەن: توکيولرە دائر وثيقەلر. ص: ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰

یرلشدیریلن بو قومك تدریجاً ملی عادت ولسانلرینی براقه رق چینلیشه جککیرینی امید ایدیورلردی . فقط ، چوق کچمه دن بوامیدلرینك پك واهی اولدیغنی آکلادیلر . چونکه چین ایمپراطورلغی داخلنه یاییلمش اولان تورکلردن بر چوغی ، آز زمان ظرفده ، اوراده یوکسك موقعلر طوتدیلر ، کندیلرینی دوشونه بیله جك بر حاله کلدیلر . اجنبی اسارتی آلتنده یاشامغه آلیشقین اولمیان بو قومه ، بولندقلری وضعیت پك آغیر کلمکه باشلادی .

تورکلر ، بر زمانلر ، بوتون اورته آسیایه حاکم اولدقلرینی ، حتی بو کون زنجیر اسارتی آلتنده بولندقلری چینی بیله تیترتدکیرینی بر درلو اونوته میور ، او شانلی خاطره لری یاد ایدرک درین هیجانلر طویورلردی . عائله خاقانییه منسوب اولان پرنسلر بوهیجانندن اك چوق متحسس اولیورلر ، اسکی حکومتلرینی اعاده ایچون هر چاره یه باش اوریورلردی . نهایت چین ده ایمپراطورك خاصه قوماندانلغنده بولنان متوفی (کیله - لی) خانك کوچوك برادری (کیه - شه - سو Kie-che-so)^[۱] ، (تولى) خانك اوغلی (هو - لو - قو Ho-lo-Kou) یی قالدیره رق تاتارستانه کوتورمك ، اوراده کندیسینی خان اعلان ایلك اوزره بر قسم تورکلرله کیزلی براختلال جمعیتی تشکیل ایده جك قدر ایلری کیتدی . [م ۶۳۹] معروض قالدقلری معاملات محقرانه ، تورکلری موفقیت امیدى پك آز اولان بو جرأتکارلغه سوق ایتمشدی .

مقصده وصول ایچون اولایمپراطوری ازاله ایتك ضروری کوریلوردی . ایمپراطور هر کیجه معیتنه عسکر آلمقسزین طیشاری چیقمه یی اعتیاد ایدینمش اولدیغندن بو ائنده توقیفی و بوممكن اولمز و برتهلکه کوریلیرسه قتلی قرارلاشدیرلدی . فقط ، اختلال ایچون تعیین ایدیلن کیجه ده مدھش بر روز کار چیقدی . اورته لغی کثیف بر ظلمت قاپلادی . ایمپراطورده خلاف معتاد اوله رق ، او کیجه دائره سندن طیشاری چیقمدی .

کیه - شه - سو ، تشبث تأخر ایدرسه ، سوء قصد تصورینك میدان چیقمه سندن قورقه رق ، برابرنده ارباب اختلالدن قرق قدر تورك اولدیغنی حالده ، ایمپراطورك دائره سنی بکله ینلر اوزرینه صالدر مق کی مجنونانه بر حرکت ده بولندی . ایکی طرف جسوارنه چارپشدیلر ، بوغوشدیلر . سرای محافظلرندن بر چوغی ، کیه - شه - سونك اوقجیلقدنه کی مهارتک قربانی

[۱] موسیو ده غینی بو پرنسك اسمنی (کیه - شه - شوآی Kie-che-choai) شکنده قید

ایتدیکی کی تولى خانك ده قارداشی اولدیغنی سویلیور .

اولدیلر. فقط، او ائنده معیت ایمپراطوری یه مأمور قوۋۋ عسکریه یتشدیکندن تورکلر فراره مجبور اولدیلر. ایمپراطورک اصطله هجوم وسایسلی اتلاف ایدرک آتله بینوب قاجدیلسده (وهی Wei) ایرماغنی کچه چکلی ائنده یاقالاندیلر. اختلالک مرتبی اولان «کیه - شه - سو» نک باشی کسیرهک ایمپراطوره کوتورلدی [۱]. رفیقلی ده فجیع صورتده بوغازلاندی. وقعده بالفعل مدخلدار اولیان «هو - لو - قو» عفو ایدیلرک جنوب ایالتلرندن برینه نفی ایدلدی [۲]. [م ۶۳۹]

خاقانلغک احیاسی مقصدیله یاپیلان بو اختلال، مجنونانه برتشتدن بشقه برشی دکلدی. چونکه چین پایتختده قرق قدر اختلالجی نک ایمپراطوری توقیف ایدرک حکومتی صارصمه سی، صوکرده (هو - لو قو) پی آلهرق تاتارستانه چکلمه سی امکان خارجنده برایشدی. مرارت اسارته آلیشمه مش اولان تورکلرده، شانلی بر ماضینک یاد پراحتشامی، قارا کلک بر استقبالك مدھش هیولاسی، بالخاصه هرکون معروض قالدقلى حقارت وذلکک مهیج تأثیراتی، احتیاطکارلق حسنی بو قدر اویوشدیرمش، فرط جرأتله اورتایه آتیلمه لرینه سبب اولمشدی.

کرچه چینلیلر، بو اختلالی قانلی بر صورتده باصدیرمغه موفق اولدیلر. فقط، بو حادثه ایمپراطورده داخل اولدیغی حالدده بوتون ارکان حکومتک کوزینی آچدی. وکلا، چین داخلنده براقیلان تورکلرک تبعید ایدلمسی لزومنی عرض ایتکه باشلادیلر. اختلال، ایمپراطوری ده قورقوش اولدیغندن، اوده، بو مطالعه یی تصویب ایلدی. تورکلرک باشنه بر رئیس کچیریلرک نهر اصفرك شمالنه، اسکی یوردلرینه سورولملری قرارلاشدیرلدی: منقرض عائله خاقانی یه منسوب پرنسردن (آسنا - سه - مو Assena-sse-mo) یه (ئی - می - نی - شو - سه - لی - پی i-mi-ni-cho-sse-li-pi) خان عنوانی توجیه ایدیلرک چین ده کی تورکلرک باشنه کچیریلدی [۳].

[۱] (قام - مو Kam-mo)، (لیه - تایی - کیه - سو Lie-tai-kie-su) و (تام - شو Tam chou) دن نقلاً دهغینی ج : ۱. ق : ۲ - ص : ۴۳۷، ۴۳۸. ایستاتسیلاس ژولیه ن . ص ۱۴۲، ۱۴۳

[۲] ایستاتسیلاس ژولیه ن، (هو - لو - قو) نک برطاغه چکلدیکنی سویلیور .
[۳] آسنا - سه - مو، عائله خاقانیدن و (کیه لی) خانک اقرباسندن (تو - لو - شه Tou-lou-che) نک اوغلی ایدی. چینده حکمران اولان (سوئی Scui) خاندانی زماننده (کی - مین) خان چینه التجایه مجبور اولدیغی وقت، غوبی چولنک شمالنده کی تورک اولوسلری (سه - مو) یه عرض تابعیتله کندیسینی

چىن دە نە قدر تورك وارايىسە مەيىتە ويرىلەرك تاتارستانە كوندردى . [م ۶۳۹]
 سە - مونك (سە - لى - پى) عنوانىلە توركلەرە خان تەيىن ايدىلەرك تاتارستانە
 اعزامى ، ظاهراً خاقانلىك احياسى غايەسەنە معطوف برتشت كى كورينيوردى . فقط ،
 حقيقت حال بويە دكلدى . چونكە چىنلىرك اك چوق قورقدقلىرى شى خاقانلىك تكرر
 تأسىسى مسئلەسى اولديغىدن ؛ توركلرى تاتارستانە كوندرمىكلە برابر ؛ چىن بويونديغىدن
 چىقە ماملرى ايچون لازم كلن هر تدبىرى اتخاذا ايتمشلردى .

توركلەرە تطبيق ايدىلەك اداره دوشونيلىركن وكلادن بعضىلرى : [تاتارستانە كوندە -
 رىلن توركلەرە اويلە براداره ويرملى كە هيچ بر زمان دىكر ملتداشلىرىلە برلشە مسون ، چىن
 حاكميت ونفوزندن قورتىلە ماسونلر . توركلرك يولارلىرىنى اوزاتملى - يعنى اونلرى چىندن
 چىقارملى - فقط هيچ بروقت اوجنى ألدن براقە ملیدر !] ديورلردى [۱]

چىنلىر ، بوسوزلرى كندىلرى ايچون دستور اتخاذا ايتمشلر ، توركلرك باشنە ، حقيقى
 خان زاده لر طوريركن ، (آسنا) سلالە سندن نە اولديغى شېهەلى كوريلن (سە - مو) يى
 كچىر مشلر ، بوصورتلە اتحاد مى تەلەكە سنك اوكنى آلمق ايستە مشلردى .

خان اعلان ايتمشلردى . فقط ، (كى - مین) سوئىلك ياردمىلە تكرر حكومتى ألده ايدىنجە ، (سە - مو) نك
 خانلق عنوانى رفع ايتمشدى . كى - مین دن صوكرە خاقانلق مقامنە كچن (شى - پى) و (چو - لو) خانلر ،
 كندىسنە قارشى صميمى بر محبت كوسترمشلردى . فقط ، بو ايكي خان ، چەرەسى قورقونچ ، سىماسى
 بك وحشى اولان (سە - مو) نك منسوب اولدقلىرى (آسنا) عائلە سندن اولديغىدە شېهە ايدىورلردى .
 بونك ايچون كرك (شى - پى) و كرك (چو - لو) خانلر ، (سە - مو) يە انجق (كى - پى - تە - لە Kia-pi-te-le)
 عنوانى ويرمكلە اکتفا ايتمش ، (آسنا) يعنى سلالە خاقانى پرنسلىرىنە اعطا ايدىلن (شە Che) عنوانى
 توجىهەدن چكنمشلردى .

سە - مو ، اولجە حىرت انكىز ذکا و درايتىلە تاتارستاندە بك زيادە اشتھار ايلمشدى . كندىسنە
 عرض اولنان بوتون مشكلرى بويوك بر مھارتلە حل ايدر ، سوأللرە قطمى ومقنع جوابلر ويرىردى .
 (سە - مو) نك (تانغ) ايمپراطورلىرىلە دە مناسبتى بك قديم ايدى . يو خاندانك مؤسسى اولان
 (قائو - تسو Kao-tson) زماندە [م ۶۱۸] ، چىنە برقاچ دفعە ايلچى كوندرمىش ، صداقت وصميميتدن
 ناشى ايمپراطور كندىسنى تبرىك ايدەرك عھدە سنە (هو - شون Ho-chun) شھرى پرنسى عنوانى
 توجىهە ايلمشدى .

ايمپراطور (تاي - تسونغ) ، سە - مونك منسوب بولنديغى خاندانە اولان بو مناسبت و مربوطيتنى
 نظراً اعتبارە آلەرق ، (آسنا) سلالە سندن اولدقلىرى شېهە سزا اولان تورك پرنسلىرىنە ترجىحاً ، كندىسنى
 خانلغە چىقارمشدر .

چونکہ، (کیہلی) نیک اسارتندن صوکرہ (سیہ - ین - تو) لرلہ (غرب تورکری) نزدینہ التجا ایتیش اولان اولوسلرک وبالخاصہ خان زادہ لریک (سہ - مو) نیک اطرافہ طویلانمہ لرینہ پک آز احتمال ویریورلردی. تورک لریک پک طبیعی اولہرق؛ غروپلرہ آریلہ جقلرینی؛ بربرلریلہ چارپشمقدن، چیندن انتقام آلمغہ وقت بولہ میہ جقلرینی ظن ایدیورلردی.

سہ - مو، چینی تہدید ایدن (شی - پی) و (چو - لو) کبی بویوک خاقانلر زمانندہ بیلہ چینلیرلہ دوست کچشمش، تانغ سلالہ سنہ صمیمی برمربوطیت کوسترمش، صداقتدن آیرلمہ مشدی. بودفعہ تورک لریک باشنہ کچیرلمہ سنک سبیلرندن بری دہ بوایدی.

ایمپراطور (تای - تسونغ) مراحمالہ قارشى بورابطہ یی تقویہ ایتک فکریلہ (سہ - مو) پی کندی خاندانی میانہ قبول ایتکی تصور ایدیورلردی. حرکتندن اول سراہ دعوت ایدہ رک شرفہ برضیافت ویردی. اثنای ضیافتدہ (سہ - مو) پی، کندی خاندانی میانہ قبول وبونک نشانہ سی اولہرق (تانغ Thang) سلالہ سنک طاشیدیغی (لی Li) لقبی تورک پرنسک طاشیمہ سنہ مساعدہ ایتدیکنی اعلان ایلدی.

سہ - مو یہ خطاباً: [انسان کندی ایلہ دیکدیکی آغاجک بویویوب چیچکلندیکنی کوردیکی زمان پک طبیعی اولہرق درین برمسرت طویار. ہم، اوزریکزدہ پک چوق حقم وارد: آدملریکزی بسلہ دم، تبعہ کزہ ذوق حضور وسکونی طاتدیردم. بوسایہ دہ آتلیریکز، قویونلریکز تلف اولمقدن قورتولدیلر. وقتیلہ بابالریکزک، آنالریکزک مزارلری نہر اصفیرک شماندہ بولینیورلردی؛ بوکون سزی ینہ بواسکی یوردلریکزہ کوندہ ریورم امید ایدہ رم کہ، شرفکزہ ویریلن ضیافت، سیاحت یورغونلغہ مقاومتکزی تزییدہ مدار اولہ جقدر!] یولندہ برنطق ایراد ایلدی.

سہ - مو، نشانہ شکران اولہرق کوزندن صیجاق یاشلری آقیدیرکن ایمپراطورک بونطقنہ جواباً: [ملتہز محو ومنقرض اولدقدن صوکرہ، اوتہ دہ بری دہ قالانلریمزی طویلادیکز. کیکلریمزی، اجدادیمزک یوردینہ براقہ مزہ مساعدہ ایتدیکز. ایسترم کہ، چو جوقلریمزی، یکنلریمزی، سزہ وسزک عواطف بی پایانکزہ قارشى وجیبہ شکرانی ایفا ایچون، عصرآ بعد عصر (تانغ) لریک خدمتکاری اولسونلر!] یولندہ ذلتکار برمقابلہ دہ بولندی.

تورک لریک باشنہ کچیریلن بو آدم چینلی تانغ خاندانک بر فردی، ایمپراطورک صادق واطاعتکار بر بندہ سی اولہرق تاتارستانہ کیتدی. ایمپراطور، تورک پرنسلری آرہ سنندہ

حس استرقاب او یاندر مق فکريله خان زاده لردن (آسنا - چونغ Assena-tchong) ه
(تسو - هیه ن - وانغ Tso-Hien-Wang)^[۱] و (آسنا - نی - شو Assena-ni-cho) یه ده
(یه نو - هیه ن - وانغ Yeou-Hien-Wang)^[۲] عنوانلرینی توجیه ایدهرک (سه - مو) نک
معینه ترفیق ایلدی .

سه - مو ، ایمپراطوردن خالق علامتی اولان طبیل و علمی ده آلدقن صوکره ،
معیتله برابر تاتارستانه کیتمک ابچون یوله چیقدی . فقط ، او اثناده نهر اصفرك شمالی
وبوتون تاتارستان (ته - له) تورکلرندن (سیه - ین - تو) لر طرفدن استیلا ایدلمشدی .
سیه - ین - تو خانی ، چین ده کی تورکلرک تکرار تاتارستانه کلدکلرینی استخبار ایدنبجه ،
اردوسیه غوبی صحراسنی کچهرک اونلره قارشى کیتدی . مقصدی کلنلری تاتارستانه صوقمه مق ایدی .
سه - مو ، بونلره حرب ایدهرک بر حالدده اولمديغندن ، چین سینورلرندن چیقمغه
جسارت ایدهمدی . حدود بویلرنده قالدی . فقط ، چین ایمپراطوری هر نه صورتله
اولورسه اولسون تورکلری باشندن دفع ایتمک ایستیوردی .

سیه - ین - تو خانه ، سه - مو ایله ائی کچمه سنی آمر بر اخطارنامه کوندردی^[۳]

[۱] (تسو - هیه ن - وانغ) چینجه (صولک عاقل پرنسی) معناسنه در .

[۲] (یه نو - هیه ن - وانغ) ده چینجه ده (صاگك عاقل پرنسی) دیمکدر . بو عنوانی حائر
اولان (آسنا - نی - شو) عائله خاقانی پرنسلرندن (سو - نی - شی Sou-ni-chi) نک اوغلی ایدی .
ایمپراطور حرکتندن اول ، کندیسنه چینلی بر پرنسس ویرمش ، (چونغ Thong) یعنی صادق
و طوغری اسمنی توجیه ایلشدی .

[۳] ایمپراطور سیه - ین - تو خانه کوندردیکی مکتوبده شویله دییوردی : [جنوب ایمپراطورانی
(چین) عدالت رعایت ایدر ، حکومتلری محو ایتمک ایسته مز . فقط کیه لی خان ظلمکار وشدید بر
آدم اولدیغندن تأدیبی ایجاب ایتدی . اوزرینه هجوم ایدیلهرک اسیر ایدلدی . یوقسه مقصد مملکتی
ضبط ایتمک ، تاتارستانی اشغال ایلک دکادی . خانک اسارتندن صوکره ، چینلیره عرض اطاعت
ایدن تورکلرک نهر اصفرك جنوبه یرلشدیرلمه لری بونک دلیلدر . تورکلر بوراده مبذول چایرلر ،
بول صولر بولایلر . طاوارلری ، سوریلری آرتدی . کندیلری ده کوندن کونه چوغالدیلر . شمدی
(سه - مو) بی اوزرلرینه خان نصب ایدهرک قدیم یوردلرینه کونده ریورم . سیه - ین - تولر اولجه
اوامری تبلغ ایتشلردی . اونلر توکیولره فائقدرلر . سز ، بویوک چولک شمالنده اوطوریرسکز ،
توکیولرده جنوب طرفلرنده ساکن اولسونلر . حدودلریکزی محافظه ایدیکز . تورکلره هجوم
ایدهرک مملکتلرینی استیلا ایتمک هوسنه قاپیلیمیکز . هانکی طرف اوامره مخالف حرکتده
بولنورسه ، اردولرمک باشنه کچهرک بالذات اوزرینه یوریه جک وشدتله تأدیب ایدهرکیم] .

(یه - تاي - کی - شودن نقلاً ده غیتی . ح : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۲۸ . ایستانیسلاس ژولیه ن . ص : ۱۴۴ ، ۱۴۵)

سیہر - ین - تو خان (چین - چو)، ایمپراطورک امرینہ اطاعتلہ چکلدیسه ده توکیولرک فالغہ دائر چین سفیرلرینہ شکایت ایتکی ده اوتوتمدی [۱]. نہایت (سہ - مو) تاتارستانہ کیردی . نہر اصفربک شہاندہ قرارکاه قوردی [م ۶۲۹] .

مع مافیہ ، بوکا توکیو خاقانلغک احیاسی نظریلہ باقیلہ میوردی . چونکہ (سہ - مو)، تانغ ایمپراطورینک اطاعتکار بر مأمورندن باشقہ بر شی دکلدی . اساساً تورک خاقانلغی (کیہلی) خانک اسارتی متعاقب سقوط ایدنجه ، بوتون تورکستان باشند باشہ ، چینلیلرک نفوذی آلتہ دوشمش ، ایمپراطورک صیت ظفری سیبیریا ایچلرینہ قدر صوقولمشدی .

اورالردہ ساکن اولوب اولجہ تورکلرہ تابع بولنان قیلہلر ، ویرکیلرینی چین ایمپراطورینہ کوندرمکہ باشلامشلردی . بو دفعہ داها اوزاقلردن ، تا (لیہ ٹو - کوئہی Lieou-Kuei) [۲] طرفلرندن ایلچیلر کلش ، ایمپراطورہ ویرکی کتیرمشلردی [م ۶۴۰] .

بو آراق سہ - لی - پی خان عنوانی طاشیمغہ باشلایان (سہ - مو)، نہر اصفربک شہاندہ کی قدیم (تینگ - سیانغ Ting-Siang) ی قرارکاه اتخاذا ایتمش ، خاقانلغک احیا ایدلمکدہ اولدیغی امیدینہ دوشن بر قسم تورکلر؛ سلالہ خاقانیدن اولدیغی حقندہ کی شہبہ یہ رنمما؛ باشنہ طوپلا - نمغہ باشلامشلردی . بر حالده کہ آز بر مدت ظرفدہ تبعہ سی یوز بیک ، اردوسی قرق بیک کشی یہ بالغ اولدی . سوریلری آرتدی . آتلیرینک مقداری طقسان بیک بولدی . ساحہ نفوذی جنوبدہ نہر اصفربہ ، شہالدہ (پہ - تاؤ Pe-tao) وادیسنہ قدر طیانیدی . بو ایکی منطقہ آرمسندہ کی منبت خطہ کاملاً تورکلرک الینہ کچدی [۳] [م ۶۴۱] .

حالبوکہ (سہ - مو) بو مظهریتی چین ایمپراطورینک ثمرہ لطف وحمایہ سی عد ایدیور،

[۱] (چین - چو) نک چین سفیرلرینہ : [ایمپراطور امرنامہ سیلہ بزی توکیولرلہ حرب ایتمکدن منع ایدیور . یرلرہ قپانہرق بو امرہ اطاعت ایدہرم . فقط ، توکیولر ، صورت دائمہ ده اغتشاش ایچندہ بولنورلر . خاقانلقلری سقوط ایتہدن اول ، چینلیلری کنویر یچر کبی طوغریورلردی . حشمتپناہ ایمپراطور ، خانلقلرینی یقہرق جزالرینی ویردی . فقط اسکیدنبری متادیا عصیان ایتلرینہ رنمما شمدی خاقانلقلرینی تکرار قورمنی اوزو ایدیور . مع مافیہ توکیولر ایلری ده ینہ بر اختلا چیقارہ جق اولورسہلر صورت قطعیدہ تنکیللری ایچون حشمتپناہ ایمپراطوردن مساعده استرحام ایدہ جکم] . دیمش اولدیغی چین وقایع نویسری قید ایدیورلر . (ایستانیسلاس ژولینہ . ص: ۱۴۷) [۲] چینلیلر ، (قامچاققا) شہہ جزیرہ سنہ (لیہ ٹو - کوئہی) نامنی ویریورلردی . ده غنی .

ح: ۱ . ق: ۲ . ص: ۴۲۹ .

[۳] ایستانیسلاس ژولینہ . توکیولرہ دائر وثیقہلر . ص: ۱۴۷ .

هر وسیله ایله شکرانه امتنانی عرضه چالیشوردی [۱]. فقط (سه - مو) نك اداره. سزلكی، بالخاصه چینلیله قارشى کوستردیکی ذلت و انقیاد، باشنه طوپلانان تورکلرده درین برانکساری موجب اولیور، اطرافه طاغیلانلرک مقداری کون کونه آرتیوردی. سه - مونك، نهر اصفرك شمالنده یرلشدیکنك اوچونجی سنه سنده باشلايان بو حرکت، آز مدت ظرفنده؛ قوتندن قسم کلیسنك طاغیلمه سنی انتاج ایده جك قدر سریع اولدی. قرارکاهی ترك ایدن تورکلر، نهر اصفری کچهرک چینه کیریور، (اورتوس) خطه سنده کی (شینغ - شه ئو Ching-cheou) و (هیا - شه ئو Hia-cheou) ایالتلرینه چکیلیورلردی. [م ۶۴۴]

سه - مو، کوندن کونه تضیقنی آرتیران سیه - ین - تو لرك تهاجنه قارشى [۲] آرتق تاتارستانده طورهمیه جغنی آکلایه رق ایمپراطوره مراجعتله کیجه لری سرای قاپوسنی بکله مك اوزره پایخته عودتنه مساعده استرحام ایلدی ورجاسی اسعاف اولندی [۳]. سی - غان - فویه عودتنی متعاقب ایمپراطور طرفندن (لیا ئو Liao) لره یعنی قوره لیلره قارشى آچیلان حربه اشتراك ایدهرک براوقله یارالاندى [۴] چین پایتختنه دوندکدن برمدت صوکرده وفات ایلدی [م ۶۴۵].

[۱] سه - مو، برکره ایمپراطوره کوندردیکی ایلچی واسطه سیله حسیات منتدارانه سنی شو یوله عرض ایتشدی: [حشمتپناه! سز، بنی لطف وعاطفتکزه مستغرق ایدهرک تورکلرک باشنه کچردیکز. عصرأ بعد عصر ایمپراطور لنگزک صادق برکوپکی اولق، (بو سوز تناسخ عقیده سنك چیندن تورکلرده کچمش اولدیغنی کوستریور)، دائماً (ابن سما) نك شمال قاپوسنی (یعنی سرای ایمپاتورینك قاپوسنی) هاو لایه رق بکله مك ایسترم.

شاید سیه - ین - تولر حدودلریکزی استیلا تشبثنده بولنه جق اولورلرسه، چینه کیره رک سد کبری مدافعه ایتکلکمه مساعده بیورمکزی نیازایده حکم]. ایستانیسلاس ژولیه ن. ص: ۱۴۷، ۱۴۸ [۲] سیه - ین - تو خانى (بن - جو)، تبعه سندن برقسمنك (سه - مو) یني ترك ایتدکلرینی، اوئناده قوره لیلره قارشى حرب آچان چینك ده کندیسنی حمایه ایده میه جکنی نظراعتباره آلهرق و غلی (تا - تو - شه Ta-tou-che) یني ایکی یوز بیک عسکرله (سه - مو) اوزرینه کوندرمشدی. سه - مو، بو مهم قوته قارشى طورهمیه جغنی آکلایه رق سد چینك ایچریسنه چکلمکه، اورادن ایمپراطوره مراجعت ایتکه مجبور اولمشدی. (ده غینی. ح: ۱. ق: ۲. ص:)

[۳] ایمپراطور بو دفعه (سه - مو) یه (وو - وهی - تسیانغ - کیون Wou-Wei-tsiang- Kiun) یعنی (خاصه صاغ قول اردوسی قوماندانی) عنوانی توجیه ایلدی. (ایستانیسلاس ژولیه ن. ص: ۱۴۸).

[۴] سه - مو، ایمپراطورک معیتنده قوره سفرینه اشتراك ایلشدی. اثنای حربده براوقله

سە - مونك وفاتىلە، شرقى توکیو خاقانلغىك احیاسى امیدلری ینە محو اولدی. توکیو دولتىك انقازى اوزرنده تأسیدس حكومتە چالیشان (سیه - ین - تو) لر ایسه پرنسلىرى آره سنده ظهور ایدن نفاق یوزندن كوندن كونه قوتدن دوشیورلردى [۱]. اولجە خاقانلغە تابع ایكن بالآ خرە (سیه - ین - تو) لره عرض انقیاد ایدن شرق تاتارلری دە كندیلرینی ترك ایلمش، اونلرك دە آره لرینە نفاق دوشمشدى [۲].

بواننادە اسكى هیونخ - نو نسلندن اولوب (تولا Toulou) و (سلینغا Selinga) نهرلری بولرنده ساكن (هو ئه ی - كه) ویا (هو ئه ی - هه) [۳] لر یعنی (اویغور) لرده (سیه - ین - تو) لره قارشى برعصیان چیقاردیلر. شرقى تورك عالمى ینە قانلى جدال لره صحنه اولدی.

یارالاندى. ایمپراطور كندیسنه فرط محبتنى كوسترمك ایچون یاره سنى امدى. فقط، مجروح چین پایتختنه عودتندە وفات ایلدی. ایمپراطور جنازه سینه (حرب باشبوغ) ی و (هیا - چەئو قوماندانی) عنوانرینی توجیه و (چائو - لینغ Tchao-ling) ه دفن ایدلسنى اراده ایتدی. - ه - مویه (پە - تاو Pe-tao) طاغنه مشابه بر توبه یاپیلدی. (هوئا - چەئو Hoa-tcheou) ایالتندەده بر ستون ركز ایدبلرك اوزرینه سرگذشتى و محاربه لری یازیلدی. (ایسانیسلاس ژولیه ن . ص : ۱۴۸)

[۱] سیه - ین - تو خانى (چین - چو) ، میلادك ۶۴۵ تاریخندە وفات ایتمش ایكى اولاد براقشدى. بولردن (یه مان Yemen یا مان ؟) اسمندەكى بویوك اوغلى (تو - لی - شه tou-li-che) خان عنوانیله شرقده، پا - شو pa-chou اسمندەكى كوچوك اوغلى ده (سو - شه - هو Sou-che-hou) خان عنوانیله غربده بولنیورلردى. پدرلرینك وفاتنى متعاقب ایكى قارداش بربرلریله چارپشمغه، تورك عالمى قانلى سیلابه لره بوغمغه باشلادیلر. نهایت (پا - شو) قارداشنى قتل ایدەرك (شا - تو - می Gha-to-mi) خان عنوانیله كندیسنی (سیه - ین - تو) خانى اعلان ایلدی. [ده غینی . ح : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۲]

[۲] شرق تاتارلری شرقى توکیو خاقانلغىك انقراضندن اول بولره تابع بولنیورلردى. فقط، کیه لی خانك اسارتندن صوكره (سیه - ین - تو) لرك اداره سى آلتنه كچدیلر. چین ایمپراطورى طرفندن قوره لیلره اعلان حرب ایدلدىكى زمان شرق تاتارلری ده ایكى یه آیرلیدیلر. (حیتان Kitan تارتارلریله) (له آئو - تونغ Leao-Tong) شمالندەكى (هی لی) ویا (کی Ki) لر - ایستانیسلاس زولیه ن (هی) وده غینی ایسه (کی) شكلندە ضبط ایدیور - چین اردوسنه التحاق ایلدیلر. أمور نه ری بولرنده و (نیو - شه Nieu-che) نك شمالندە ساكن اولان (مو - قو Mo-ko) لرده قوره لیلر طرفنى طوتدیلر [م ۶۴۵]. [لیه - تای - کی - سو Lie-tai-ki-su دن نقلآ ده غینی . ح : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۳]

[۳] اویغور توركلرینه چین وقایعنامه لرندە ویریلن اسمى ایستانیسلاس زولیه ن (هو ئه ی - هه) ده غینی ایسه (هو ئه ی - كه) شكللرنده ضبط ایدیورلر.

شرق تاتارلری، برمدت صوکره چین حدودلرندن بحر حزر ساحلرینه قدر امتداد ایدن ساحهده وشرق و غرب تورک خاقانقلری انقازی اوزرندہ بویوک بر تورک حکومتی تأسیسنہ نامزد اولان بو (هوئی - هه) لره عرض انقیاد ایلدیلر [م ۶۴۶] .

(تو - می - تو Tou-mi-tou اسمندہ کی رئیس لرینک قیادتی آلتندہ صحنہ یه آتیلان (هوئی - هه) لر ، سیه - ین - تولر علیهنہ بر اختلال چیقارہرق خانلرینی اولدیردیلر .

کندیلرینی ده آلتای طاغلرینه التجایه مجبور ایلدیلر . سیه - ین - تولر ، آلتای طرفلرندہ باشلرینه بر خان کچیرہرک یکیدن تأسیس قوتہ چالیشدیلر سہده بو دفعہده چینلیرک هجومه اوغرا دیلر . قطعی مغلوبیتہ دوشدیلر . بش بیک مقتول ، ویکی خانلری ده داخل اولدیغی حالده اوتوز بیک اسیر ویرہرک صحنہدن بوس بوتون چکلمکہ مجبور اولدیلر . [م ۶۴۶]

سیه - ین - تو خانلغنک انقراضی اوزرینه تورک عالمی تکرار چینلیرک ربقه اسارتنه دوشدی . صحنہ یه یکی چیقان (هوئی - هه) لر ، شرق تاتارلریله برابر ، کندیلرینی چین ایمپراطورینک تابعی اعلان ایلدیلر . داها زیاده جنوبہ چکیلہرک (اورتوس) خطہ سی جوارندہ (او - لان - شان O-lan-chan) طاغنه قدر ایلریله دیلر .

فقط ، بوتون بو احواله و فلاکتلره رغماً ، تورکلرینه خاقانلغک احیاسی عزمنندن واز کچمور ، ملتی اجنبی بویوندیریغندن قورتارماق دعواسیله اورتیه آتیلانلرک اطرافه قوشیورلردی . چونکہ حر و مستقل یاشامغه ، باشلر نده ملتک بئلکنی تمثیل ایدن بر خاقان کورمکہ آلیشمشلردی .

بو دفعه لوای عصیان آلتای طاغلرندہ آچیلدی [م ۶۴۶] . خاندان خاقانی نک منسوب اولدیغی (آسنا = جنه) سلاله سندن (چه - پی Tche-pi) اسمندہ بر تورک پرنسی سیه - ین - تولرک انقراضنی متعاقب خاقانلغی قالدیرمق عزمیلہ میدان شہامته چیقدی [۱] . چه - پی

[۱] چین تاریخلرندہ (هو - پو Ho-po) اسمیلہده یاد ایدیلن (چه - پی) ، (آسنا) عائله سندن و (تولی) خانه تابع اولان پرنسلردن اولوب اولجہ (کوچوک خان) نامیلہ یاد ایدیلیوردی . کیه لی خانک اسارتی متعاقب ، بر چوق اویمالر بونک اطرافنه طوپلانہرق کندیسنی خاقان اعلان ایتک ایستہ مشلردی . فقط ، بو آراق سیه - ین - تولرک رئیس (اینان) ، بویوک بر نام قازانمش و هر طرفده خان طانمش اولدیغندن (چه - پی) ده بالمجبوریہ کندیسنه اطاعت ایلشدی . چه - پی نک جسور و درایتی بر پرنس اولسی ، عینی زمانده بر چوق اوروقلر طرفندن تقدیر ایلدلسی ، (اینان) ک خوف و استرقابنی موجب اولیوردی . سیه - ین - تولر ، بونک ایلری ده بر غائله چیقارمه سندن قورقہرق ازاله سنی قرارلاشدیردیلر . لکن چه - پی ، علیهنده کی سوء قصد تشبثی

خان ، ایلک زمانلرده حقنده بسله‌نیلن امیدى تقویه ایتدیره‌جک موفقیتلر قازاندىسه ده بالاخره یا ککش برسیاست تعقیبنه باشلادی. اوغلى (شا - پو - لو Cha-po-lo) یی بر چوق هدیه‌لرله چین ایمپراطورینه کونده‌رك بالذات عرض تعظیفات ایچون پایتختنه کیتمه‌سنه مساعده رجاسنه قالقشدى . [م ۶۴۷]

چه - یی نك بو مراجعتی صمیمی دکلدى . چونكه كندیسی حقیقتاً چینه کیتمك عزمنده اولمديغی کبی ایمپراطورک طلبنی اسعاف‌ایده‌جکهنده احتمال ویرمیوردی . مراجعتی صرف ایمپراطورله بر مناسبت تأسیس ایتمك ، بوسایه‌ده چینك حمایه‌سنی قازانمق مقصدینه مبتنی ایدی . حالبوکه نتیجه کندی تخمیننی کبی چیقمدی . ایمپراطور رجاسنی قبول‌ایتدی کندیسنی چینه کوتورمك اوزرده‌ده ایکی مأمور کوندردی . فقط، چه - یی دعوتی قبول ایتدیکی کبی کلن آدملى قتل ایتمك کبی برده خطا ارتکاب ایلدی [۱] .

حس ایتدیکندن معیتله برابر فرار ایدهرک آلتای طاغلرینك شمالنه چکلدى . تبعه‌سیله برابر ؛ اوراده ؛ هر طرفی قبالرله مستور و یالکز بر جهتدن صارپ بر یولی بولنان بر طاغك اوزرنده‌کی وادی‌یه یرلشهرک (ئی - چو - چه - پی Y-tchou-tche-pi) خان عنوانی آلدی .

اوتنده بریده تجاوزده اوغرایان تورکلر ، یاواش یاواش باشنه طوپلانمغه باشلادیلر . آرز بر مدت صوکره اوتوز بیک عسکر چیقاره‌بیله‌جک بر قوت قازاندى . بو قوتله متمادی سیه - یی - تولى اوزرینه هجوم کوستریور ، سوریلرینی ضبط ایدیوردی . احوال سیه - یی - تولى انقراضنه‌قدر بو صورتله دوام ایلدی . بونلرک انقراضند نصوکره چین حمایه‌سندن قاچان برچوق تورک اویماقلى ده کندیسنه التحاق ایلدیلر . قرارگاهنك غربنده بولنان (قو - لو - لو Ko-lo-lo) لر یعنی (قارلوق) لر ایله شمالنده‌کی (کیه - قو) لرده کندیسیله برلشدیلر . بوسایه‌ده‌چه - پی تاتارستانده بویوک برنفوذ قازانه‌رق خاقانلغك احماسی تشبثنه قالقشدى . (ده‌غینی ح : ۱۰ ق : ۲ . ص : ۴۴۵ . ایستانیسلاس ژولیه‌ن ص : ۱۵۰)

[۱] چه پی خانك مراجعتی اوزرنه ، ایمپراطور کندیسنی دعوت ایتمك اوزره بریسی (آن - تیاؤ - چه An-tiao-tche) ، دیکری (هان - هوا Han-Hoa) اسمنده ایکی ایلچی کوندرمشدى بونلر ، چه - پی نك سوزندن نکول ایتدیکنی کورنجه‌جبراً کوتورمك ایسته‌دیلر . (قو - لو - لو) یعنی (قارلوق) تورکلرینه مراجعتله بوخصوصده معاونت‌لرینی تأمینه‌چالیشمغه باشلادیلر . فقط چین سفیرلرینك بومقصدلری آکلاشیلدی . چه - پی - خانك (ته - له te - le) عنوانی حائز (چی - پی Tchi-pi) اسمنده‌کی اوغلى چینلی سفیرلردن (هان - هوا) ایله چارپیشه‌رق اولدیردی دیکر ایلچی (تیاؤ - چه) ده اعدام اولندی . سفیرلرک قتل خبری چین سراینده‌بویوک برحدت اویندیردیغندن چه - پی نك تدمیری ، تورکلرک احماسی تحت‌قراره آلدی . تورکلری یینه تورکلره قیردیرمق ایچون (قاؤ خان) ، (هوئیه هه) یعنی اوغورلرله (پو - قو Po-ko) لری آله‌رق چه - پی خان اوزرینه یوریمکه مأمور ایلدی .

[چین وقایعنامه‌لرندن نقلاً ایستانیسلاس ژولیه‌ن - ص : ۱۵۱]

چہ - پی نک بو یا کلش حرکتی ، بوتون امیدلری تار ومار ایتدی ء تورک عالمک بردھا مدھش صورتده صارصلہ سنہ سبب اولدی . اساساً چہ - پی نک سوء اداره و مناسبتسز اجرا آتی کورون او یماقلر کندیسندن صوغومش ، یا اش یاواش اطراقندن طاغیلمغه باشلامش لردی .

بواننادہ چین سراینده ایسہ قتل ایدیلن ایلچیلرک انتقامنی آلمق ایچون ترتیبات قوریلور ، تورکلری ینہ کندیلرینہ قیردیرمق سیاستی حاضر لانیوردی . ایمپراطور ، (قائو Kao-khan) خانی ، (اویغور) لرلہ « پوقو » لری آلہرق چہ - پی خانی تدمیرایتمکہ مأمورایلدی چہ - پی نک معیتده کی باشلیجہ رؤسا [۱] (قائو خان) ک طرفہ کچدکلری کی (کیہ - قو Kie-Kou) دینیلن قومده چین تابعیتہ کچدیلر [۲] . چہ - پی فرارایتدیسہده نہایت اسیر ایدیلہرک چینہ کوندردی [۳] [م ۶۴۹] .

[۱] چہ - پی خاندن آیریلہرق چین ایمپراطوری طرفندن تاتارستانده اجرای حرکتہ مأمور ایدیلن (قائو خان) ہ التجا ایدن رؤسا میانده (قو - لو - لو) باشبوغی ایلہ (سہ - لی - فا Sse-li-fa) عنواتی حائز (نی - شو - کیوئہ Nii-cho-Kiue) و (سہ - کین Sse-Kin) عنواتی طاشیان (مو - ہو - تو Mo-ho-to) کی مہم شخصیتلر بولندیغنی چین و قایعنامہ لری قید ایدیورلر . [ایستانیسلاس ژولینہ ص : ۱۵۱] .

[۲] (کیہن - کوئن Kien-Kuen) نامیلہده یاد ایدیلن (کیہ - قو Kie-Kou) لر سلینغا نہری منبعی شمالندہ (اوبی) طرفلرندہ اقامت ایدیورلردی . اولجہ سیہ - ین - تولرہ تابع اولان بوقوم ، بالآخرہ چہ - پی خانہ عرض انقیاد ایلشلردی . موسیو دہغینی چین وقعہ نویسی (لیہ - تائی - کی - سو) دن نقلاً (کیہ - قو) لرک بویلری اوزون ، کوزلری ماوی ، صاچلری قرمزلی ایلہ صاری آرہ سندہ قولارنکنده اولدیغنی خبر ویریور . [دہغینی . ح : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۵] .

[۳] قائو خان ، (چہ - پی) یی (آ - سی - نا - شان A-si-na-chan) طاغندہ باصدیرمشدی ققط ، چہ - پی ، ندیمہ سی و یوزقدرده سواری ایلہ میدان معرکہدن فرارایدہ بیلدی . فقط ، قائو خان ، کندیسنی آلتای طاغلرینہ قدر تعقیب ایدہرک اورادہ یاقلادی ، چینہ کوندردی . او ائنادہ چین ایمپراطوری بولنان (قائو - تسونگ Kao-tsong) ، چہ - پی یہ خطاباً : [کیہ لی خان مغلوب اولدیغنی زمان کندیسنہ معاونت ایتدک . بو صورتلہ عائلہ محبتندن محروم اولدیغکی کوستردک . سیہ - ین - تولر احما ایدلہیکی وقتده قاجدک ، بر طرفہ چکلدک . بو حرکتکلہده صادق بر آدم اولمادیغکی اثبات ایلدک . بو ایکی مسئلہ ، اعدامکی انتاج ایدہجک جنایتلردندر .

ققط سلفم اولان ایمپراطور ، اسیر ایدیلن تورک رؤساسنہ قارشى دائماً عفو ایلہ معاملہ ایتمش اولدیغندن اونک اثرینہ توفیق حرکتلہ حیاتکزی باغشلاپورم !] دیدی . چہ - پی نک بوینندہکی زنجیرلری چیقارتدیردی . تبعہ سنی دہ چینہ تابع اولمق اوزرہ (یو - تو - کیون - شان Yo-to-Kiun-chan) طاغنه یرلشدیردی . [ایستانیسلاس ژولینہ . ص : ۱۵۱ ، ۱۵۲]

چہ - پی نک اسارنیله تورککری ایچون مدید یر دورہ نکبت باشلادی : آرتق شرق تورککری کاملاً چین ایمپراطورلغک حاکمیتی آلتنه دوشمش ، استقلال امللرینی اونوتمغه محکوم ایدلمشلردی .

چینلیلر ، شمال حدودلرینی دائماً تهدید آلتنده بولندیران تورککری احساسی ایچون عصرلردنبری تعقیب ایتدککری سیاستده نهایت موفق اولمشلردی . شرقی توکیو خاقانلغی برطاقم ایالتلره آریلارق چینلی ضابطلر اداره سنه ویرلدی . بوقهرمان ملت ، قهار برده میر چنبر ایچنه آلتدی . تورککری اوزرینه مسلط ایدیلن چین ضابطلری آرتق ایستدککری کبی حرکت ایدیور ، مقهور قومک انقاضتده کی استقلال حسلرینی ده اولدیرمکه چالیشیورلردی .

چہ - پی خانک اسارتندن یعنی میلادک ۶۴۹ تاریخندن ۶۷۹ تاریخنه قدر کچن اوتوز سنه ظرفنده تورککری آره سنده چینلیلری جدی صورتده دوشوندیره جک ، خاقانلغک احساسی امیدلرینی اویاندیره جق مهم - یالارظهور ایتدی . بر آراق چینک (تا - تونغ - فو ta-tong-fou) جوارینه یرلشدیرلمش اولان تورککری ، بر اختلال چیقارمش ، خاندان خاقانی یه منسوب پرنسلرندن (آسنا - نی - شو - فو Assna-ni-chou-fou) نامنده برینی خان اعلان ایلشلر سده (م ۶۷۹) چینلیلر بو اختلالی ده باصدیرمغه ، همده پک قانلی صورتده باصدیرمغه موفق اولدیلر [۱] .

[۱] کیه لی خانک اسارتی متعاقب ، چین جنرالی (لی - تسینگ Li-tsing) منہزم اردو انقاضندن اوچیوز قدر تورککری عائله سنی (تا - تونغ - فو) جوارینه یرلشدیرمش اوزرلرینه (آ - سه - ته A-Sse-te) اسمنده بر بک تعیین ایلشدی . بونلر مرور زمانله اوراده اوردمش ، مقدارلری آرتمش اولدیغندن ، اوزرلرینه بر خان نصبی ایمپراطوردن رجا ایتمکه باشلادیلر . ایمپراطور بو مراجعت اوزرینه ، باشبوغلرینه خان یرینه ، قدیم هیونگ نو لریک رؤساسنه ویریلن شن - یو (Chen-yu) یعنی (تانزو) عنواتی توجیه ایلدی [م ۶۶۴] . فقط بو یکی تانزو ، آز بر مدت صوکره ایکی بویوک اویماق رئیسلی اولان (وهن - پو Wen-po) و (فونغ - چی fong-tchi) ایله متحداً چینہ قارشى عصیان و منقرض سلاله خاقانی پرنسلرندن (آسنا - نی - شو - فو) یی خان اعلان ایلدیلر [م ۶۷۹] . دیگر قبیلهلرده عصیانہ اشتراک ایلدکلرندن یکی خانک عسکری یوز بیک کشی یه بالغ اولدی .

ایمپراطور ، اختلال چیقاران تورککری همان محو ایتک اوزره قوتلی براردو کوندردی . فقط ، بو اردو هیچ بر شیء موفق اوله مادی . بالعکس مدهش بر انہزامه اوغرادی . تورککری (شنسی) ایالتندن چینہ کیره رک (پچیلی) یه قدر ایلریله دیلر . بر چینلی نک یاردیمیلہ پچیلی یی ده ضبط ایتدیلر . ایمپراطور ، بو سیلابه یه قارشى طورمق اوزره ، (هینگ - کیهن Hing-Kien) قومانداسی آلتنده

فقط چینلیلر، حرکت ملیه بی اولدی ر م ک ایچون نه قدر شدت کوستریو ر ل ر سه، تورکلر ده کی حرص استقلال ده اولسبتده آرتیوردی . آسنا - نی - شو - فو، چین اردوسی قارشو سنده مغلوب اولدینی زمان، کندی آدملرینک سوء قصدینه اوغرامش، تبعه سندن بر قسمی محاربه ده مقتول، بر قسمی ده اسیر دوشمش اولسنه رغماً، متباقی قالان تورکلر، رؤسادن (وەن - پو) معیتده (لانغ - شان) طاغنه چکیله بیلمشلردی . بونلر اوراده (کیهلی) خانک اقرباسندن (آسنا - فو - نیهن) نامنده بر پرئسی کندیلرینه خان نصب ایدهرک چینه آقینلر اجراسنه قالقشیدیلر . [م ۶۸۰-۶۸۱] (یوئن - چهئو Youen-tcheou) و (کینگ - چهئو King-tcheou) طرفلرینی یغما ایلدیلر . فقط، چینلیلر انواع دسایسله (فو - نیهن) و (وەن - پو) آراسنه نفاق صوقه رق هر ایکسیسی ده اسیر ایلدیلر [۱] .

اوچیز بیک کشیک بر اردو سوقنه مجبور اولدی [م ۶۸۰] . بو اردو (اورتوس) خطه سنده طولاندیسه ده، تورکلر صیق صیق ارزاق قافله لری اورمغه باشلادقلرندن آچ قالمق تهلکه سی باش کوستردی . بوکا قارشی (هینگ - کیهن) اوچیز قدر ارزاق آرابه سنه بر طاقم مسلح جنکا ورلر کیزلدی . قافله بی یوله چیقاردی . آرقه سندن ده کزیده بر قطعه عسکریه کوندردی . تورکلر، بو حیله نك فرقنه وارمیدیلر . ارزاق آرابه لری ظن ایدهرک قافله اوزرینه آتلدیلر . محافظلر، آلدقلى تعلیماته توفیقاً، آرابه لری براقه رق قاچدیلر . بونی کورن تورکلر، کمال امنیتله آتلرندن اینهرک آرابه لره قوشدیلر سه ده اوراده کیزله ن عسکرلر طرفندن آنی بر هجومه اوغرادیلر . بونلرله چارپیشیرکن آرقه دن کلن قطعه ده یتشدی . آتلینه بنمکه وقت بوله میان تورکلر، کاملاً قیلجدن کچیریلدی . بو وقعه، تورکلرک قوه مغنویه لری پک فنا بر صورتده صارصدیغندن (هه - شان He-chan) یعنی (قره طاغ) ده چینلیلرله ایتدکلری قانلی محاربه ده منهزم اولدیلر . پک چوق تلفات ویردیلر . ایلری کلن رؤسادن (فونگ - چی) بر چوق تورکله برابر اسیر دوشدی . (آسنا - نی - شو - فو) خان ده فرار ایدن کندی عسکرلری طرفندن قتل اولندی .

تورک اردوسنک بقیه السیوفی، رؤسادن (وەن - پو) معیتده (لانغ - شان Lang-chan) طاغنه فرار ایدهرک سلاله خاقانیدن (آسنا - فو - نیهن Assena-fou-nien) اسمنده بریسنی خان اعلان ایلدیلر . [دهغینی . ح : ۱ . ق . ۲ . ص : ۴۴۶ ، ۴۴۷ . ایستانیسلاس ژولیهن . ص : ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶] .

[۱] وەن - پو، صحنه حربدن قورتیله بیلن تورکلری (لانغ - شان) طاغنه یرلشدیردکن صوکره، کیهلی خان عائله سندن (آسنا - فو - نیهن) ی (هیا - چهئو Hia tcheou) دن جلب ایدهرک خان اعلان ایلشدی . ایرتسی سنه (فو - نیهن)، (وەن - پو) ایلله برلکده - یینه هجوم ایدهرک (پوئن - چهئو) و (کینگ - چهئو) طرفلرینی استیلا و تخریب ایلدیلر . ایمپراطور بونلره قارشی، بو دفعه ده (هینگ - کیهن) ی مأمور ایتدی . ایکی اردو (تایی - چهئو Tai-tcheou) طاغنه دربندده قارشولاشدیلر . هینگ - کیهن، تورکلره حرباً غلبه ایدهمیه جکنی آکلایه رق حیلله

حیاتلرینک محفوظیتته دائر ویردکلری تأمیناته رغماً سیاست میداننده باشلرینی کسیدیلر [م ۶۸۱] بو شدید جزا، تورکلرک کوزینی ییلدیرمق، ملتده اویانان فکر استقلالی انکشاف ایتمه دن سوندیرمک مقصدیله اجرا ایدلمشدی. فقط، بو آغیر و قانلی جزادن تورکلرک جسارتی قیریلماق شویله طورسون، بالعکس چینه قارشى حس ایتدکلری نفرت بوس بوتون آرتدی.

اساساً ملت محکومه حالنده یاشامغه آلیشامش اولان تورکلره، اجنبی حاکمیتی پک کران کلیوردی. چینلیلرایسه حر یاشامغه آلیشامش، مفاخر ظفرله مالی شانلی ماضیلرینی اونوته مامش اولان بو قومی رفق ایله اداره ایده جکلرینه ایمپراطور (نای-تسونغ) ک وفاتندن صوکره، شدت پولتیقه سینه رواج ویرمشلردی. ذلته آلیشامش، محکومیتله الفت ایتیش بر ملت ایچون بلکه شدت پولتیقه سی متمر بر نتیجه ویریر، بویوندیر یقندن قورتیلماق هوسنی قیره بیلیردی. فقط آرقه سنده بر سلسله شان و ظفر طاشیان بر قوم ایچون بویله بر سیاست، استبداد زنجیرلرینی قیرمق حرصنی تعجیلدن باشقه بر نتیجه ویره مزیدی. و فی الحقیقه او یله اولدی.

طریقته توسل ایلدی: تورک قرارگاهنه کیزلی مأمورلر کوندردی. بونلر واسطه سیله (فونیه ن) خان ایله (وهن - پو) آره سینه تخم نفاق صاچغه موفق اولدی. او زمانه قدر متفقاً حرکت ایدن تورکلر، ایکی یه بولندیلر. چینلیلرده بو فرصتدن بالاستفاده، (فو - نیه ن) اوزرینه هجوم ایده رک اردوسنی پریشان، کندیسینی ده فراره اجبار ایلدیلر.

فونیه ن، زوجه لر یله چوجقلرینی و بوتون آغیرلقلریتی اولجه (کین - یا - شان Kin-ya-chan) طاغنه براقشدی. هینغ - کیه ن اورایه هجوم ایده رک بونلرک کافه سنی ضبط ایلدی. چین جنرالی طرفندن (فونیه ن) خانله (وهن - پو) - موسیو ده غینی بو اسمی (آسته - وهن - شوئن Assete Ven-chuen) شکلنده ضبط ایدیور - آره سینه القا ایدیلن نفاق وامنیتسزک، بو آره لق اشتداد ایلشدی.

وهن - پو کیزلیجه چین جنرالنه مراجعت ایده رک حیاتی باغشلاندینی تقدیرده دخالت ایده جکئی بیلدیردی. عین زمانده (فو - نیه ن) ده کندیسی عفو ایدیلرسه، (وهن - پو) یی زنجیربند اوله رق تسلیم ایده جکینه دائر خبر کوندردی. هینغ - کیه ن، هرایکی سنده مساعد جوابلر ویردی. بونک اوزرینه (فو - نیه ن) (وهن - پو) یی زنجیره اوره رق جنرال کوتوردی. فقط، هرایکی سی ده توقیف اوله رق اسیر اولدقلری اعلان ایلدی. چینلیلر، ناموسلری اوزرینه ویردکلری تأمیناته رغماً (سی - غان - فو) ده سیاست میداننده هرایکی سنکده باشلرینی اوردوردیلر (م ۶۸۱). (ایستانیسلاس ژولیه ن: ص: ۱۵۶-۱۶۲، ده غینی - ح: ۱، ق: ۲، ص: ۴۴۷).

چىنلىلار، استرداد حریت داعیهسىلە اورتايە آتیلان تورک پرنسلىرىنى سیاستمیدانلرىنە كوندورمىكلە، سىنە ملتەدەكى نائزە نىفرتى كوروكلیوردى. آقیدیلان قانلر ایسه، داها آتشین سىپالرك یتشمەسنە خدمت ایدیوردى.

بروقتار چىن اىمپراطورلغى، شرقدە قورەدن، غربدە دەمىرقاپىيە قدر امتداد ایدن كنىش خط اوزرنده موجهلەن سىنجاقلرى او كنده اكىلمەكە مجبور ایدن خاقانلرك خيالى محكومیت آلتندە ايكلەن توركلرك كوزلرى او كندن كىتميور، اولكى شانلى دورلرك اعادەسى حرصیلە يوركلىرى يانیوردى.

خصوصیلە چىنلىلرك، تورك ملتى محوايتىك عزمنده اولدقلىرىنك فرقە وارمىق، كندىلرىنى تدهىش ایدیور، بولجىع عاقبتىك تحققنە میدان براقمەق اىچون، هر چارەيە باش اوردىرىوردى. ياپیلان بر ايكى تشبثىك قانلى ماجرالرلە عقىم قالمسى ایسه، عزملرىنى قیرە جفغنە، بالعكس جراتلرىنى آرتىرىيور، عزم و غیرتلىرىنى شدتلىدىرىيوردى.

توركلرك، عزت نفسلىرىنك پايمال ایدلمسەنە، خان زادهلرىنك كوله اولمسەنە، پاكیزە قىزلىرىنك چىن سرائىلرىنى طولدىرمەسنە تحمل ایدەميورلردى. چونكە ذلت اسارت، ملتەدە درین بر انقباهە سبب اولمش، فلاكتىك تمادىسى، استخلاص امللرىنى تهبىج ایلشدى. هر تورك، هر كون بر صورتلە جریحه دار اولان عزت نفسى قورتارمقدن، ملتىك شانلى دورلرىنى احیا ایتمكدن باشقە بر شى دوشونميوردى. تمادى فلاكت، وجدان مىلى تىمىە ایتىش، يكى نسل باشقە بر روح ایلە یتشمشدى.

ملت، خاقاننى آریيور، خاقانلغى صوریيور، آرتق اجنىلر حسابنە حالیشمق ایستەميوردى. [۱]. بوتون بو حالات، فترت دورەسنىك نہایت بولدیغى، اتحاد قوت

[۱] میلادى ۷۳۲ تاریخندە بر تورك پرنسى، بوقارە كونلرك ألى خاطرەلرىنى شویله تىزىم ایتشدى: [تورك بودن ایلکدك ایلین اچىنغو ایدمش. قاغانلادق قاغان بىترو ایدمش. تبغچ بودنغە بىلك اورى اوغلین قول بولدى. سىلك قىزاوغلین كوڭ بولدى. تورك بىكار، تورك اتین ایتى تبغچى بىكار تبغچ اتین توتپن تبغچ قاغانغە كورمش. الك ییل ایشك كوچك بىرمش. ایلکرو كون طوغسقدە بولكى قاغانغە تىكى سولیو بىرمش. قورغرو تىمرە قابغە تىكى سولیو بىرمش تبغچ قاغانغە ایلین توروسین آلى بىرمش تورك قرە قىغ یودن آنچە یتىش. ایلک یودن اىتم ایلیم آمانى قانى؟ نىكە ایلک قز غنور من تیرە آرمش قاغانلغ یودن اىتم قاغانم قانى؟ نە قاغانغە ایشك كوچك بىرور

تولید ایدر قناعتنك هر توركك دماغندە يرلشدیكنی کوسترن خیرلی اماره لرایدی. خلق، ملتک بوتون بوطویغولری شخصندە تکاثف ایتمش برخان زاده نك اورتایه آتیلمه سنه انتظار ایدیوردی. ایشته وجدان ملی نك بو انتباهی، اجنبی بویوندیریغنك او تضییقی نتیجه سیدرکه، منقرض سلاله خاقانی یه منسوب پرنسلردن (قوتلوغ خان)، میلادك ۶۸۱ تاریخندە [۱]

من تیر ارمش. آنچه تیپ تبغچ قاغانغه یاغی یولش. یاغی بولپ ایتنو یراتونواومدق یانا ایچکمش. بونچه ایشك کوجک بیر تک کرو سغمتی تورک بودن اولورەین اوروغسر تین تیرارمش یوقدو بریر ارمش. . . . [تومسن. اورخون کتابەلری. ص: ۹۹، ۱۰۰].

یعنی: تورک ملتی، حکومت قوردینی ملکنی الدن چیقارمش، خانلغه اعلا ایتدیکی خاقانی غائب ایتشدی. تورکلرک بک ادهلری چین قومنه کوله، پاکیزه قیزلری جاریه اولدی. تورک بکلری، کندیلرینک ملی اسملرینی بر اقدیلر. چین بکلرینک چینجه عنوانلرینی آلدیلر. چین ایمپراطورینه تابع اولدیلر. الی سنه - موسیو تومسن، کتابهده کی بواللی سنه نك چین وقایعنامه لرندە کبه لی خانک اسیردوشدیکی کوستریلن میلادک ۶۳۰ تاریخندن (کول تکین) ک پدری (قوتلوغ) ویا (ایلترس) خانک خاقانلغی احیا ایلدیکی ۶۸۱ تاریخنه قدر کچن دور فترته توافقی ایتدیکنی تصریح ایدیور - اونک حسابنه چالیشدیلر. تورکلرایلری ده شرقه طوغری قوتلی خان اولکه سنه (چینه)، کیری ده غرب جهتلرندە دە میر قاپی یه قدر عسکر سوق ایتمش، اورالری ضبط ایلشلردی. فقط خاقانلقلرینی، اولکه لرینی چین ایمپراطورینه قاپیدیلر. تورک قومی او کونلری یاد ایدە رک، دولته مالک بر قوم ایدم، شمدی شوکت و دولتم هانی؟ کیمه دولت قازانديريم باشلو باشمه بر خاقانم واردی. شمدی او خاقانم نرەده؟ هانکی خاقانک اوغرینه چالیشه جنم دیمکه باشلادی. بویله دییه رک چین ایمپراطورینک دشمنی اولدی. دشمن اولدقن صوکرهده یکیدن دولتی قورمق امیدینه دوشدی. چینلیر، تورکلرک آرتق کندی حسابلرینه چالیشدقلرینی کورنجه، تورک قومی اولدیر ملی نسلنی قوروتملی دیمکه باشلادیلر. احساسنه کیریشدیلر

[۱] قوتلوغ خانک شرقی تورک خانلغنک احساسنه تشبیت ایتدیکی تاریخ، میلادک ۶۸۱ — ۶۸۳ سنه لری آرەسندە تردید ایدلمکده در. موسیو (Schlegel) قوتلوغک ۶۸۱ تاریخندە خان اعلان ایدلش اولدیغنی سویلیور. حالبوکه (Deguignes) بو حادثه یی میلادک ۶۸۲ تاریخنه عائد وقوعات میانندە کوسترمکده در. (ایستانیسلاس زولیه ن) ایسه، چین وقایعنامه لرینه استناداً، (قوتلو) نك یعنی (قوتلوغ) خانک (یونغ-شون Yong-Chun) دورینک برنجی سنه سنک آلتنجی آیندە چین حدودلرینه هجوم ایتمش اولدیغنه دائر بر وقعه نقل ایدیور. چین تقویملرینه نظراً (یونغ-شون) دورینک برنجی سنه سی میلادک ۶۸۲ تاریخنه مصادف ایسهده، قوتلوغ خانک، چین حدودلرینه تجاوز ایدەجک قدر باشنه بر قوت طوپلایه بیلمی ایچون بو تاریخندن هیچ اولمازسه بر سنه اول میدانە آتیلمش اولسی ایجاب ایدر. موسیو (تومسن) ک ۶۸۱ تاریخنی ترجیحه متمایل کورئی ده، بو ملاحظه یه مستند اولمیدر.

کول تکین آبدەسندە تورک دور نکبتنک الی سنه کوسترلمی وکیه لی خانک اسارتنک ده میلادک ۶۳۰ تاریخنه مصادف اولدینی محقق بولمسی نظر اعتباره آلنهرق، موسیو (Schlegel) ک ادعاسی وجهله خاقانلغک احساسی تشبته ۶۸۱ تاریخندە باشلانیش اولدینی قبول اولمشدر.

میدان شهامتہ آتیلدیغی زمان ، آ ز بر مدت ظرفندہ ، بویوک بر قوت قازانمغہ ، طاغینق ،
و پریشان بر حالده یاشایان تورکلری طوپلایه رق شرق خاقانلغنی احیا ایتمکہ موفق اولدی .
تورکلرده ، اللی سنہ دوام ایدن مدید بر دورہ فلاکتدن صوکرہ تکرار استقلال ملیلرینی
قازانمش اولدیلر .

تورک تاریخی مدرسی

م . شمس الدین

